

Erfgoed Magazine Alkmaar

Voorjaar 2025 nr. 72

Toren Grote Kerk Schermerhorn vanaf nu beklimbaar

“Bij helder weer zie je het IJsselmeer en het Alkmaardermeer”

In het weekend kun je er koffiedrinken. Dorpsbewoners vieren er hun feesten. En er zijn steeds meer concerten, voorstellingen en andere evenementen. De Grote Kerk van Schermerhorn is een bezoekje waard. Al is het alleen al voor de prachtige zeventiende-eeuwse gebrandschilderde ramen die de geschiedenis van de omgeving verbeelden. Binnenkort wordt het nog mooier, want dan kun je ook de toren beklimmen. Wij spraken met Gerard Berkhout en Gerard van Baar van het bestuur van de Stichting Grote Kerk Schermerhorn: “De beloning is het fantastische uitzicht!”

Het heeft even geduurd maar vanaf mei kun je met kleine groepjes de toren van de kerk van Schermerhorn beklimmen. Gerard Van Baar en Gerard Berkhout, voorzitter en penningmeester van de Stichting Grote Kerk Schermerhorn, zijn enthousiast. Hier hebben ze jaren op gewacht. In 2017 was er een ingrijpende restauratie en in datzelfde jaar zijn er ook nieuwe trappen, of eigenlijk ladders, gemaakt voor de toren. Die voldeden alleen niet aan de toch

strengere eisen die gelden als je groepen mensen mee naar boven wilt nemen. Dus er kwamen nieuwe stevige trappen en een goed doordacht veiligheidsplan.

Veilig

“Ouderen uit het dorp zeggen allemaal dat ze vroeger gewoon met de klas naar boven gingen,” vertelt Gerard van Baar, voorzitter van de stichting. “Veilig of niet veilig, daar werd niet over nagedacht. Niet dat we terug zouden willen naar toen hoor. Er is nu heel veel zorg aan besteed, dat is echt subliem gedaan. Het was best riskant om naar boven te gaan, ook voor de vrijwilliger die op landelijke feestdagen de vlag uithangt.”

Gemeente

De kerktoeren is, in tegenstelling tot de rest van de kerk, in eigendom van de gemeente. Gerard Berkhout: “Dat is in de tijd van Napoleon gebeurd hè? Toen zijn eigenlijk de torens van alle kerken in beslag genomen door de overheid. Als uitkijkpost in tijden van oorlog, maar ook voor kadastraal landmeten. En de gemeente Alkmaar heeft dus die losse trappen uit 2017 vervangen door een heel mooi nieuw trappenstelsel.” **Lees verder op pagina 2 >**

Archeologisch onderzoek bij parkeerterrein Noordwestziekenhuis verder uitgewerkt

In oktober vorig jaar onderzochten onze archeologen een parkeerterrein van het Noordwest-ziekenhuis. We lieten er al het één en ander van zien via onze sociale media. Inmiddels is het onderzoek binnenshuis verder gegaan en wordt steeds meer duidelijk over dit stukje Alkmaar waar al in de prehistorie gewoond werd. Niels Tuinman neemt ons mee in de geschiedenis van één van de oudste plekken in Alkmaar. Op de foto hiernaast zie je Rebecca die de duigen wast van de ton van een waterput. **Lees verder op pagina 6 >**

Foto: Peter Hoebe, Monumentenwacht Noord-Holland.

Meld je aan voor het digitale magazine met de uitgebreide artikelen op erfgoedalkmaar.nl

Van Baar: "En wij moesten regels opstellen om veilig naar boven te gaan. Dat je met groepjes van maximaal acht naar boven gaat, bijvoorbeeld. En dat je tijdens de klim steeds op elkaar wacht. Je kunt elkaar niet passeren. Daar is het, zeker meer naar boven, veel te krap voor. En als je naar beneden gaat, dan moet dat met je gezicht naar de trap toe. Daarnaast zorgen wij ervoor dat de vrijwilligers die de groepjes begeleiden, allemaal een BHV-diploma hebben voor bedrijfshulpverlening."

Van Baar: "We kunnen niet wachten om mensen mee naar boven te nemen. Het uitzicht is echt adembenemend!"

Berkhout: "Bij helder weer zie je niet alleen het IJsselmeer maar ook het Alkmaardermeer!"

Luidinstallatie

Het installeren van een nieuw trappenhuis was niet het enige wat de afgelopen periode in de toren gebeurde. De gemeente Alkmaar gaf ook opdracht aan Koninklijke Eijsbouts, de gieterij in Asten, om de luidinstallatie van de twee zeventiende-eeuwse klokken in de toren te restaureren.

Net op tijd, volgens Jaap Leyten van Koninklijke Eijsbouts: "De luidassen, waar de klokken dus aan hangen, bleken doorgerot te zijn. Om te kijken wat de staat was, moesten we ze eerst van roest ontdoen. En toen ze uit de straalcabine kwamen, bleek eigenlijk dat er weinig van over was. We hebben dus twee nieuwe assen gemaakt uit nieuw staal, identiek aan de oude assen. In tegenstelling tot de klokken, waren die niet historisch. Die zijn waarschijnlijk halverwege de vorige eeuw gemaakt."

Nieuwe klepels

Hoewel Eijsbouts een klokkengieterij is, zijn de klokken niet meegegaan naar Brabant: "Die zijn tijdens de werkzaamheden in de toren gebleven en op steunbalken geplaatst in de klokkenstoel. We hebben wel nieuwe klepels gemaakt, uit staal gesmeed. En we hebben een nieuwe motor geleverd voor de klok die elektronisch wordt geluid, de andere wordt met de hand geluid."

Toren beklimmen

Ook de toren van de Grote Kerk in Schermerhorn beklimmen? Meld je aan via grotekerkschermerhorn.nl

Foto boven: Gerard Berkhout (links) en Gerard van Baar met op de achtergrond de oude wijzers van de kerktoren. Foto onder: Een gloednieuwe luidas voor de klokken staat klaar bij Koninklijke Eijsbouts.

Gerard Berkhout maakt tijdens de beklimming een uitstapje naar de overspanning van de kerk, om onder het gewelf door te lopen

Inmiddels is de hele klus geklaard. De klokken hebben hun klepels terug en hangen aan de nieuwe luidassen. Het vertrouwde geluid in het dorp is terug.

Van Baar: "Als je trouwens ziet hoeveel er al gerestaureerd is aan die klokken. Alleen al in de laatste honderd jaar is er al twee keer een nieuwe klepel aangebracht. Het originele uurwerk uit de toren is als schroot verkocht in 1950. Nu hebben we een elektronisch uurwerk, dus de wijzers geven straks wel de exacte tijd aan. En die zijn ook al eens vervangen, want de oude wijzers hangen hier in de kerk."

Huiskamer voor het dorp

Kerkgebouwen zijn een belangrijk onderdeel van het landschap in onze gemeente. Dat zou er heel anders uitzien zonder deze vaak markante bouwwerken. Maar hoe bewaar je deze gebouwen voor de toekomst, ook als ze minder of zelfs helemaal niet meer gebruikt worden voor religieuze bijeenkomsten? Dat is de vraag waar de kerkenvisie om draait. En de Grote Kerk van Schermerhorn is een mooi voorbeeld. Hier worden geen kerkdiensten meer gehouden, maar er gebeurt van alles. Het is een soort huiskamer voor het dorp. Je kunt de ruimte huren voor festiviteiten. En er zijn steeds meer culturele evenementen die het mooie decor van de kerk kiezen voor hun voorstelling of optreden. Dat vraagt wel de vrijwillige inzet van een hoop enthousiaste mensen. Inclusief Gerard van Baar en Gerard Berkhout, zijn dat er maar liefst dertig.

Judith Flapper

Lees verder op erfgoedalkmaar.nl

Opruiming in de Monumentenloods

Ken je de Monumentenloods? Je vindt er allerlei historische bouwmaterialen uit Alkmaar die je voor een prikkie kunt kopen voor jouw eigen huis. Dat moet dan wel een ouder huis zijn en het moet in de gemeente Alkmaar staan. De Monumentenloods zit nu nog aan de Alexander Flemingstraat in Oudorp maar gaat binnenkort verhuizen. Vandaar dat er flink wordt opgeruimd.

Vrijwilliger Jos Stroomeer laat een antieke plavuis zien in de Monumentenloods

Niet iedereen weet het, maar de Monumentenloods bestaat al jaren. Het is allemaal begonnen in een oud pakhuis aan de Torenburg, waar Henk Krabbendam, toenmalig monumentenadviseur bij de vakgroep Erfgoed, de mooiste schatten verzamelde uit oude Alkmaarse huizen. Henk is al een aantal jaren met pensioen. En sindsdien beheert een groep enthousiaste vrijwilligers van de Historische Vereniging Alkmaar de Monumentenloods. Wel op een andere plek, want het onderkomen aan de Torenburg voldeed niet meer. Inmiddels zit de Monumentenloods alweer een aantal jaren op bedrijventerrein Oudorp. Elke woensdagochtend vanaf 10 uur kun je er terecht. Op afspraak kan ook, maar dan moet je even bellen (zie hvalkmaar.nl).

(zie ook de filmpjes op Instagram [@erfgoedalkmaar](https://www.instagram.com/erfgoedalkmaar) van 19 t/m 24 maart).

Verder in dit nummer

Verder onderzoek naar Alkmaarse bottenvloer	4
Oudegracht 243 door de eeuwen heen	5
Archeologisch onderzoek bij Noordwestziekenhuis	6
Beerput naast de Waag valt op qua vorm	8
Jazzy de Groot restaureert 33 portretten	9
Interview met Guus van den Berg	10
Tip van de monumentenadviseur: impregneren??	11
Depothouder Karin Beemster gaat met pensioen	12

Bekijk het digitale Erfgoedmagazine met de uitgebreide verhalen en meer foto's

Timewarp van Mark Alphenaar (Regionaal Archief Alkmaar). Raadhuis De Rijp 1919-2025. Scan de QR-code voor de informatiepagina die bij het gevelbordje hoort.

Project gevelbordjes loopt volgens plan

Gevelbord Raadhuis De Rijp officieel onthuld

Vorig jaar zijn we begonnen met het vervangen van de gevelbordjes die op allerlei panden in de gemeente Alkmaar informatie geven over het gebouw. Op dit moment zijn er twee nieuwe bordjes officieel onthuld: bij het Hofje van Paling en van Foreest in Alkmaar en bij het Raadhuis in De Rijp. En aan de andere bordjes wordt hard gewerkt.

Veel van de bordjes zijn aan vervanging toe. Omdat het paneeltje is versleten of omdat de informatie niet meer klopt. Het vervangen van de bordjes bood meteen een kans om ze wat aantrekkelijker te maken. En om panden die nog niet zo'n bordje hebben maar er wel één verdienen, ook van een gevelbordje te voorzien.

Er is alleen zoveel meer te vertellen dan er op zo'n bordje past. Daarom krijgen de nieuwe bordjes een QR-code naast de tekst. Door het scannen van de QR-code kom je dan op erfgoedalkmaar.nl waar je een schatkamer opent vol beelden en informatie. Archiefstukken, museumstukken, bijzondere verhalen, foto's, filmpjes,

noem maar op. Aan deze presentatie wordt gewerkt door een grote groep mensen, inclusief een vertegenwoordiging van inwoners en verenigingen uit de dorpen en de binnenstad.

Op 8 november werd op een feestelijke manier het eerste nieuwe monumenteninformatiebordje onthuld. Dat gebeurde bij het hofje van Paling en Van Foreest aan het Zevenhuizen in Alkmaar. En op 11 april volgde het bordje bij het Raadhuis van De Rijp. Steeds als er weer een 'schatkamer' compleet is, met voldoende beelden en verhalen, komt er een bordje aan de gevel en gaat de pagina met informatie online. Vanaf nu zonder officiële onthullingen. Behalve natuurlijk als de monumenteneigenaar er zelf een bijzonder moment van maakt.

Was het opvulling of had de vloer een functie?

Verder onderzoek naar mysterieuze Alkmaarse bottenvloer

Het nieuws ging de hele wereld over, dus het is je vast niet ontgaan. Tijdens archeologisch onderzoek aan de Achterdam in het centrum van Alkmaar, vonden onze archeologen in december een deel van een wel heel bijzondere vloer. Een vloer die volledig bestaat uit dierenbotten. Hoewel het fenomeen bekend is, worden dit soort vloeren maar zelden gevonden. En tot nu toe alleen in Noord-Holland. Het nieuws over de vloer in Alkmaar ging dan ook de hele wereld over.

Tijdens de verbouwing van het pand aan de Achterdam 7, kregen de gemeentelijke archeologen de gelegenheid om een kijkje te nemen onder de grond. Daar kwamen ze een oude plavuizenvloer tegen die op zichzelf nog niet bijzonder was. Wel bijzonder, was dat de plavuizen op sommige plaatsen weg zijn, en dat die plekken zijn opgevuld met een vloer van botten.

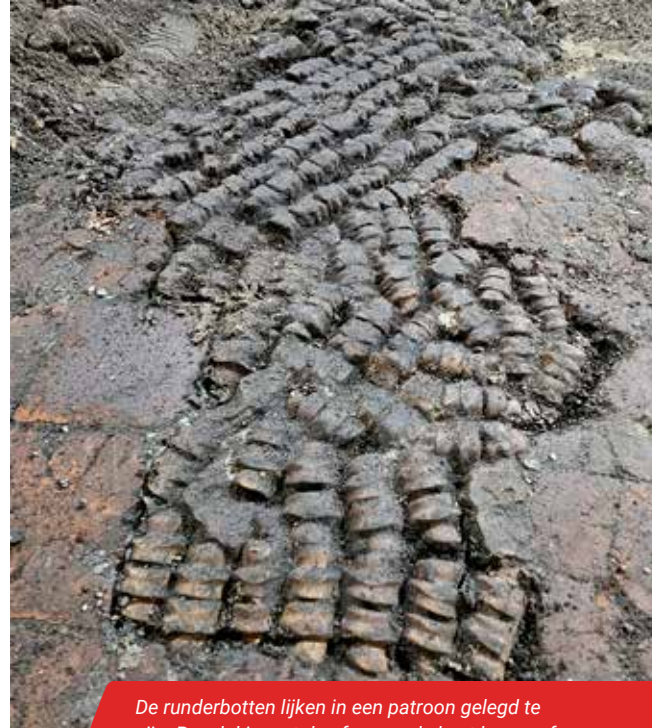
Koeienbotten

De botten in de vloer zijn allemaal middenhands- en middenvoetsbeenderen van runderen. Al deze botten zijn op precies dezelfde hoogte afgezaagd. In eerste instantie lijkt het alsof ze simpelweg zijn gebruikt als opvulling voor de gaten in de vloer. Maar er lijkt ook een patroon in te zitten. Per vlakje liggen de botten óf met de bovenzijde naar boven, óf met de afgezaagde onderzijde van het bot.

De plavuizen zijn op sommige plaatsen weg en de gaten zijn opgevuld met runderbotten

Dit soort vloeren worden maar heel af en toe gevonden en tot nu alleen in Noord-Holland. Zo werd eerder een bottenvloer gevonden in Hoorn, Enkhuizen en Edam. En nu dus ook in Alkmaar! Bij het Hoornse voorbeeld lijkt precies hetzelfde aan de hand te zijn. Ook daar zijn de verticaal geplaatste botten gebruikt in combinatie met een plavuizenvloer. Vaak gaat het dan om vloeren uit de vijftiende eeuw. En voor ons is het dan natuurlijk een Interessante vraag of dit verschijnsel misschien toch al vaker gezien is in Nederland.

De runderbotten lijken in een patroon gelegd te zijn. Per vlakje met de afgezaagde kant boven of onder.

Datering

Het precieze tijdperk waarin deze Alkmaarse vloer is gelegd, is trouwens nog niet bekend. Daar wordt op dit moment nog onderzoek naar gedaan. In principe kan dat dus teruggaan tot de vijftiende eeuw. Maar het huis dat hier nu staat, is gebouwd rond 1609. Nu kan het heel goed zijn dat dit huis is herbouwd op de oorspronkelijke, oude fundering. En de vraag is natuurlijk waarom er botten zijn gebruikt om de plavuizenvloer aan te vullen. Waarom niet gewoon opvullen met plavuizen? Die waren niet bijzonder kostbaar. Het zou dus kunnen dat de botten er met een speciale reden zijn geplaatst. Misschien wel omdat dit goed paste bij het ambacht dat hier wellicht werd uitgeoefend. Al kan het ook nog steeds een goedkope manier van opvullen zijn geweest.

Lopend onderzoek

De komende periode wordt de bottenvloer verder onderzocht. Daarbij kijken we ook of we kunnen ontdekken of dit het enige stuk bottenvloer was. Wordt vervolgd dus!

Nancy de Jong,
archeoloog

Lees het hele verhaal op
erfgoedalkmaar.nl

De bouwhistorie van een zeventiende-eeuws grachtenpand Oudegracht 243 ging mee met stijlen door de eeuwen heen

Aan één van Alkmaars mooie grachten, de Oudegracht, staat op nummer 243 een prachtig pand. Het is van de gemeente Alkmaar, maar het wordt verkocht. Onze bouwhistoricus Jeroen van der Kuur ging op ontdekkings-tocht in het pand en is enthousiast over de geschiedenis! Bijzonder waren de restjes achttiende-eeuws behang die werden gevonden op enkele kasten. Zijn bevindingen over het huis zijn straks een mooie start voor de kopers die zeker nog wat werk zullen hebben aan dit bijzondere monument.

Het pand op nummer 243 is oorspronkelijk waarschijnlijk rond 1600 gebouwd. Het bestaat uit een voorhuis aan de gracht en een smaller achterhuis, dat tegen de achtergevel is gebouwd. Het huis had vermoedelijk een trapgevel, want dat was toen gebruikelijk. En aan de straat zal er een ruimte geweest zijn die diende als winkel- of werkplaats. Van de oudste bewoners van dit huis is ons tot nu toe niets bekend.

In de achttiende eeuw is er een grote verbouwing. In de eerste helft van die eeuw wordt het voorhuis aan de voorkant opgehoogd. Hierdoor wordt de kap iets opgehoogd en wordt aan de voorzijde een volwaardige verdieping gerealiseerd. Aan de gracht verschijnt dan een representatieve Lodewijk XIV voorgevel met de voordeur met bovenlicht aan de linkerkant.

Vestibule

Ook het interieur wordt flink aangepakt. Zo komt er achter de voordeur een stijlvolle vestibule met een marmeren vloer en met stucwerk wanden en plafonds. Bij deze inrichting hoort ook de lange gang naar het achterhuis en de representatieve voor- en achterkamer. Inclusief een eveneens rijk gedecoreerde tussenruimte. Verder wordt onder de voorkamer een kelder aangelegd. De enige zogenoemde drijvende kelder in Alkmaar, die op dit moment bij ons bekend is. De kelder kon meebewegen met het grondwater en zo was er minder wateroverlast. Ook de indeling op de verdieping, met de trap er naartoe, stamt uit deze tijd. Ten slotte is ook in het achterhuis veel aangepast in het interieur.

Neoclassicistisch

Rond 1800, tijdens de Franse tijd, krijgen de representatieve onderdelen van het huis modernere neoclassicistische decoraties. Dat gaat om de vestibule en de kamers op de begane grond. Ook de

Achttiende-eeuws voluté behang, gevonden op een kastdeur

deuren en de ramen in de voorgevel worden dan aangepast in de zogeheten Empire-stijl. Veel deuren in het pand stammen uit deze tijd. Ze hebben kleine rozetjes op de vier hoeken.

Neorenaissance

Rond 1900 krijgt het achterhuis een nieuwe kap en wordt het plafond in de voorkamer vernieuwd in een neorenaissance-stijl. In de jaren zestig van de vorige eeuw komt het pand in eigendom van de gemeente Alkmaar. Het huis wordt dan gerenoveerd, waarbij het achterhuis op de begane grond wordt verbouwd tot keuken en badkamer. Het pand krijgt nieuwe bespanning, dat is een houten frame op de muur, bepannen met jute. En daarop komt nieuw behang. Sindsdien is er qua onderhoud of inrichting weinig meer gebeurd.

Jeroen van der Kuur, bouwhistoricus

Lees verder op erfgoedalkmaar.nl

Foto boven: Bouwhistoricus Jeroen van der Kuur op onderzoek in het pand

Het grachtenpand aan de Oudegracht is inmiddels verkocht

De vestibule

Archeologisch onderzoek bij parkeerterrein Noordwestziekenhuis verder uitgewerkt

Van prehistorische bewoning tot pleziertuinen aan de Liefdelaan

Het terrein dat we in oktober onderzochten bij Noordwestziekenhuis, heette officieel Parkeerterrein P5. Het ligt tegen de Alkmaarderhout aan en wordt aan twee zijden omgeven door het park. Dit terrein, waar voorheen ook de traumahelicopter landde, wordt teruggegeven aan het park. Vandaar dat archeologisch onderzoek mogelijk was. De ondergrond bestaat hier uit zand en dat komt doordat de locatie op de strandwal ligt van Castricum-Heiloo-Alkmaar. De strandwal is een zandrug die dwars door een deel van de gemeente Alkmaar loopt en die gevormd is rond 2000 voor Christus. Doordat de strandwal 'hoog en droog' lag was dit een goede plek om te gaan wonen. En precies om die reden zijn in de bodem van de strandwal al vaak sporen aangetroffen van zeer oude bewoning.

Eerder onderzoek

Dat er op de zandrug oude archeologische resten te vinden zijn, bleek al in 1992. Toen is al een archeologisch onderzoek uitgevoerd vlakbij deze plek, als voorbereiding op de verbouwing van het ziekenhuis. Tijdens dit onderzoek zijn onder andere waterputten en paalkuilen opgegraven uit de vroege middeleeuwen. Ook zijn er lagen gevonden van een heel oude akker waarin de ploegsporen van een prehistorische ploeg (eergetouw) te zien waren.

Uit historische gegevens is bekend dat op deze plek, voordat het terrein bij het ziekenhuis gevoegd werd, de Liefdelaan liep. Aan deze smalle straat hebben tot in de jaren zestig van de vorige eeuw kleine woningen gestaan die uiteindelijk gesloopt zijn.

Pleziertuinen

Voordat deze woningen er stonden, was het gebied, in ieder geval in de achttiende en negentiende eeuw, in gebruik als pleziertuinen voor de rijkere Alkmaarders. Op de Kadastrale Minuut, een kaart die rond 1820 gemaakt is, zien we dat er toen huizen met koepels stonden op de plek van de opgraving. Dat waren kleine gebouwtjes met een

Zwartwit foto van de Liefdelaan uit 1966, vlak voordat de huisjes gesloopt werden.

Uitsnede uit de historische kaart gemaakt door Van Panders in 1765. Van Panders was de stadstimmerbaas van Alkmaar.

Een overzicht van het vlak van de opgraving. Je ziet de vele donkergrijze kuilen die door menselijk handelen gevormd zijn.

koepelvormig dak met vaak een zeshoekige of achthoekige plattegrond. Die koepels kun je zien als een soort prestigeobjecten, die de eigenaar gebruikte voor zijn vrijetijdsbesteding. Er werd bijvoorbeeld vaak thee gedronken. Vandaar dat ze ook wel thee-koepels werden genoemd.

Op een oudere historische kaart van Panders uit 1765 zien we dat op deze plek verschillende kleine (tuin)huisjes staan. De huisjes hebben mooie siertuinen die in die tijd ook wel 'plezier tuinen' genoemd werden. Wat opvalt, is dat de straat die in de twintigste eeuw de Liefdelaan heet, op de kaart van Panders de Schagerlaan genoemd wordt. De Liefdelaan lag in die tijd ten oosten van de tuinen en was in feite een smal pad tussen de verschillende tuinen in.

Theekoepel

Een mooie omschrijving van één van de pleziertuinen die hier gelegen hebben is te vinden in de Alkmaarsche Courant van 1799. In deze uitgave wordt een Pleziertuin voor verkoop aangeboden met de volgende tekst: '...te koop: den opstal van een extra mooie PLAIZIER TUIN gelegen in de Vernebroek op Ropjeskuil, een uitgang

hebbende in de Liefde-laan; voorzien met een steene en Gestucadoorde Coupel, Keuken, Secreet, Regen- en Putwaters-Pompen; hebbende een alleraangenaamst Uitzicht in den Hout, en zynde gem: Tuin naar de nieuwste smaak met exquisite Vruchtboomen beplant...'.

Uit dit bericht kunnen we opmaken dat hier dus al in 1799 sprake was van een gestucte koepel. Misschien dus wel een theekoepel. Bij de start ons onderzoek, afgelopen najaar, hielden we dus niet alleen rekening met oude prehistorische en middeleeuwse resten maar ook met de funderingen van de huisjes die ooit bij de pleziertuinen hoorden.

Serviesgoed

De eerste dagen legden we een vlak aan waarin we heel veel donkergrijze kuilen zagen. Sommige van die kuilen waren afdrucken van oude palen. Andere kuilen zaten vol met oud afval en weer andere kuilen waren een stuk groter en rond. Dat bleken waterputten te zijn. Het aardewerk, dat we vonden in deze kuilen en in de vrijgekomen grond, was meestal serviesgoed. Met onder andere delen van theepotten en theekopjes die rond 1800 werden gebruikt. Een mooi voorbeeld hiervan is een theepotje van slechts 7,5 centimeter hoog. Het komt van een kinderservies dat in de negentiende en twintigste eeuw gebruikt werd.

Bij het uitbreiden van de opgravingsput richting het westen en het zuiden veranderden de archeologische sporen. Hier vonden we niet alleen meer resten van muren van vrij kleine gebouwen met ondiepe fundaties. Hier begonnen zich ook lange rijen 'moesbedden' af te tekenen in het zand. Moesbedden zijn lange, smalle stroken omgeploegde grond die gebruikt werden voor kleinschalige tuinbouw.

Gecoupeerde waterput. Boven is de bakstenen rand al deels verwijderd. Onder zie je de houten duigen van de ton.

Kelder

We vonden de resten van waarschijnlijk vier afzonderlijke gebouwen die destijds vermoedelijk gebruikt werden als plek om vrije tijd door te brengen bij de siertuin. Ze lagen vrijwel op één rechte lijn, met direct ten westen daarvan de moesbedden. Van het meest noordelijke en het meest zuidelijke gebouw waren de resten het beste bewaard gebleven. Hiervan konden we zowel de voor- als de achtergevel vastleggen. Het zuidelijke gebouw was het meest compleet.

Volg jij Erfgoed Alkmaar al op Facebook en Instagram?

Volg jij Erfgoed Alkmaar al op Facebook en Instagram? Hier vind je, behalve elke week een verse Vondst op Vrijdag en een verrassend Detail op Dinsdag, nog veel meer waardevolle foto's, filmpjes en wetenswaardigheden over erfgoed in Alkmaar.

Foto links: Theepotje van een kinderservies. Waarschijnlijk gemaakt in de negentiende of twintigste eeuw.

Foto rechts: De duigen van een van de tonnen die onder de waterputten zaten. Met geel zijn de versieringen of merktekens aangegeven.

Foto boven: Stukje versierd middeleeuws aardewerk. Het aardewerk is versierd met een radstempel. Daaraan herkennen we het als Hunneschans-aardewerk.

Dat had aan de oostzijde nog een kleine uitbouw met een keldertje. Die kelder zat vol met puin en beschilderde tegels. De tegels komen uit dezelfde tijd als de tegels die vlakbij in een puinkuil gevonden zijn. Het kan goed zijn dat ze van dezelfde locatie komen. Mijn collega Rob Roedema schreef over deze tegels in zijn rubriek 'Vondst op vrijdag' op 24 januari. Aan de bakstenen van de funderingen konden we zien dat dit gebouw waarschijnlijk uit de zeventiende eeuw komt. En dat komt goed overeen met de ouderdom van de tegels uit de kelder.

Lees verder op onze website over de waterputten die we vonden, middeleeuwse scherven en sporen die wellicht nog veel ouder zijn...

Niels Tuinman, archeoloog

Lees het hele verhaal op erfgoedalkmaar.nl

Het meest zuidelijke huisje dat we bij de opgraving aantreffen. Net boven de linker plastic zak zie je de kelder waaruit verschillende beschilderde tegels kwamen.

Klomp en graanmaat worden nog verder onderzocht

Beerput naast de Waag was misschien wel de vroegste in deze vorm

Als je ons volgt op Instagram of Facebook, heb je het vast al voorbij zien komen. De vondst van een toch wel bijzondere beerput direct naast het Waaggebouw. Het was te danken aan de scherpe opmerkzaamheid van Sem Visser van GP Groot. Bij het graafwerk voor het plaatsen van een nieuwe ondergrondse container, stuitte hij op metselwerk. Dankzij zijn voorliefde voor geschiedenis en archeologie, wist hij meteen dat het om iets ouds kon gaan... Peter Bitter kijkt terug op een spoedklus die nog een vervolg heeft, maar met nu al verrassende resultaten.

Op 12 november kwam er zo tegen half tien een telefoontje binnen bij het Archeologisch Centrum, van G.P. Groot. Bij graafwerk naast de Waag, voor het plaatsen van een extra ondergrondse container, was een 'kelder' gevonden. Vaak weten wij het van tevoren als er ergens graafwerk is gepland. Daarvoor lopen we elke week alle aanvragen door waarbij grond wordt verzet. Zo nodig kunnen we dan voorwaarden stellen aan de vergunning. Maar in dit geval wisten we niets van het graafwerk, omdat er geen vergunning nodig is voor het toevoegen van een ondergrondse container.

Het 'Kleine Waagplein' uit 1558

De beerput bij de Waag hoorde ooit bij een woonhuis naast het Waaggebouw. In de tijd dat het gebouw nog in gebruik was als het Heilige Geestgasthuis, een soort ziekenzaal. Van origine lag hier de Schapensteeg, in het verlengde van de

Magdalenenstraat. Tussen deze steeg en de Waag stond een blokje van zeven huizen. Die huizen werden in 1558 gesloopt om ruimte te maken voor een marktpleintje aan de zuidkant van de Waag.

Een bijzonder model

Wie de beerput van dichtbij gezien heeft, snapt waarschijnlijk dat dit niet zomaar een beerput was. De put is waarschijnlijk ergens tussen 1350 en 1400 gemetseld. Het was een ronde beerput met een diameter van wel 3,5 meter. Hij had een cilindrische zijwand en was afgesloten met een koepel.

Een beerput is een ondergrondse bakstenen constructie die werd afgedekt met een koepelgewelf. Er loosde een toilet op via een stortkoker, als een soort septictank. Een beerput was bodemloos en het vuile vocht liep in het grondwater weg. Behalve menselijke uitwerpselen werd er ook wel huisafval in gedumpt.

Doordat de vondsten iets zeggen over de mensen die er ooit woonden, zijn ze voor archeologen extra waardevol. Bovendien blijven vondsten van hout, leer en textiel vaak uitstekend bewaard in de drek, terwijl die elders snel zouden vergaan.

Verzamelfoto van het meest complete vondstmateriaal. Er waren daarnaast nog veel scherven van andere voorwerpen.

De geleegde beerput, met links de uitgebouwde stortkoker

Stortkoker

Er waren vroeger verschillende manieren om een beerput te bouwen, met varianten in de constructie van de stortkoker. In dit geval was er een zogeheten 'uitgebouwde stortkoker'. Dat wil zeggen dat de koker langs de buitenkant van de beerput tot op de bodem was gebouwd, met een opening onderin de zijwand van de beerput. Op deze manier kon de put bij een onderhoudsbeurt via de stortkoker bijna tot op de bodem worden geleegd. Tot dusverre waren beerputten met uitgebouwde stortkokers alleen bekend uit de zestiende en eeuw. Maar de beerput bij het Waagplein is dus ruim een eeuw ouder. Dit is daarmee het vroegste voorbeeld van dit model dat tot nu toe is ontdekt.

Archeoloog Nancy de Jong met een stukje vijftiende-eeuws aardewerk

Klomp en graanmaat

Behalve een partij vijftiende-eeuws aardewerk leverde deze beerput ook twee verrassingen op: een houten klomp die in stukken is gebroken maar nog wel compleet is. En een compleet houten kuipje dat we tot nu toe aanduiden met graanmaat. Deze bijzondere voorwerpen worden op dit moment door een gespecialiseerd bedrijf geconserveerd. Meer hierover in een volgende artikel, als de voorwerpen zijn gerestaureerd.

Peter Bitter, vakgroep erfgoed

Lees verder op erfgoedalkmaar.nl

Jazzy de Groot restaureert 33 portretten van pastoors

Laurentiuskerk Verdronkenoord is elke dag open voor publiek

In de Sint Laurentiuskerk aan het Verdronkenoord hangen de geschilderde portretten van 33 pastoors die tussen de zestiende en negentiende eeuw voorgingen in deze parochie. Niet in dit gebouw, want dat is halverwege de negentiende eeuw gebouwd naar een ontwerp van de bekende architect P.J. Cuypers. Iedereen is er welkom, ook buiten de diensten om. Je kunt gewoon binnenlopen en genieten van het gebouw en al het moois dat er te zien is. Binnenkort inclusief de opgeknapte portretten van de pastoors, want die gaat restaurator Jazzy de Groot de komende tijd vakkundig restaureren.

In de gang naar de sacristie hangen 33 ovale portretjes. Twee ervan steken een beetje af, want die zijn al onderhanden genomen door restaurator Jazzy de Groot. En binnenkort gaat ze beginnen met de rest. "De portretjes hingen vroeger in de oude pastorie aan het Verdronkenoord. Maar toen die verkocht werd, kwamen ze hier naartoe. Het is religieus cultureel erfgoed," vertelt Henk Adriaanse.

"En dat willen we hier graag laten zien, want dit gebouw heeft naast een religieuze, ook een culturele functie," voegt Kees Pater toe.

Henk Adriaanse en Kees Pater zijn beiden kerkgangers bij de Sint Dominicusparochie, de eigenaar van de kerk. Maar ze zijn ook actief in de stichting de Alkmaarse Cuyperskerk. Deze stichting, genoemd naar de architect die de kerk in de negentiende eeuw ontwierp, is opgericht voor het behoud van dit rijksmonument.

Subsidie

De stichting gaf de opdracht voor het restaureren van de portretten. Henk: "Daar is geld voor nodig en daar wilden we subsidie voor aanvragen. Als je een goed plan hebt, kun je subsidie aanvragen voor dit soort dingen. En meestal moet je dan 50% van het bedrag zelf opbrengen. Daar zorgt de stichting dan voor via een actie. De subsidie is inmiddels toegekend en we hebben de opdracht verstrekt. Dus vanaf nu is iedereen welkom om te doneren. Dat kan via de website van de stichting alkmaarsecuyperskerk.nl."

Henk Adriaanse laat een sokkel zien die hij zelf samen met andere vrijwilligers heeft gemaakt: "Wij willen ons religieuze erfgoed voor iedereen toegankelijk maken"

Restaurator Jazzy de Groot bij de eerste twee gerestaureerde portretjes

de zeventiende eeuw begonnen met het maken van portretten van de pastoors. En bedacht iemand in de negentiende eeuw: dan willen we de pastoors uit de zestiende eeuw er nog bij. Maar dat ga ik hopelijk ontdekken bij de restauratie van de rest van de portretten."

Open voor publiek

De stichting, maar ook de parochie, is blij dat de serie portretten straks weer helemaal fris zal ogen. "We doen hier veel meer dan alleen diensten houden," vertelt Henk. "Er zijn optreden en concerten. En de kerk is elke dag open voor publiek. Mensen lopen hier naar binnen en branden een kaarsje. Maar de kerk krijgt ook steeds meer een museale functie. En dat is goed, we willen dit religieuze cultureel erfgoed graag voor iedereen toegankelijk maken."

Judith Flapper

Lees het hele verhaal op erfgoedalkmaar.nl

Kees Pater met twee wat meer recente portretten

"Eigenlijk weten we weinig van deze schilderijen," vertelt restaurator Jazzy de Groot. "De twee die ik nu gedaan heb, lijken in de negentiende eeuw gemaakt te zijn. Maar wie weet zijn ze ooit in

Guus van den Berg komt
archeologisch team versterken

“Dit is echt mijn droombaan!”

Hij was nog maar 8 toen hij ontdekte wat hij later wilde worden. Toen Guus van den Berg tijdens een vakantie met zijn ouders in Spanje door de resten van een romeins stadje liep, was hij verkocht. Op de middelbare school vroeg hij onze stadsarcheoloog Peter Bitter om advies voor zijn vakkenpakket en nog voor de aanvang van zijn studie, hielp hij al bij de opgraving in de Grote Kerk Alkmaar in 1994. Dertig jaar later is hij terug op het honk, nu als senior archeoloog bij de vakgroep Erfgoed van de gemeente Alkmaar: “Dit is echt mijn droombaan!”

Sinds vorige maand heeft de vakgroep Erfgoed een nieuwe collega. Guus van den Berg, senior archeoloog, sprong meteen in het diepe en werd vanaf dag één bij alle lopende onderzoeken betrokken. “Deze plek kwam voor mij als geroepen! Veel archeologen gaan op een gegeven moment bureauwerk doen. Maar dat echte ontdekken in het veld, vind ik nog steeds heel fijn. In deze functie ben je van alle markten thuis en je blijft dus ook fysiek lekker bezig. En dan ook nog eens in Alkmaar, de stad waar ik al van jongs af aan mee verbonden ben. Beter had ik het niet kunnen treffen.”

Kom je zelf uit Alkmaar?

“Ik ben geboren in het ziekenhuis in Alkmaar en opgegroeid in Heerhugowaard en Broek op Langedijk. Maar Alkmaar was de dichtstbijzijnde stad, hier gingen we uit, dus de stad ken ik goed, van jongs af aan. Inmiddels woon ik al een tijdje in Callantsoog, maar Alkmaar blijft nog steeds mijn stad.”

Wanneer raakte je geïnteresseerd in archeologie?

“Dat was al jong, toen ik een jaar of zeven á acht was. Wij gingen tijdens onze vakanties vaak naar Portugal en Spanje. Op een keer was ik met mijn ouders op een heuvel in Spanje en plotseling liepen we tussen de Romeinse ruïnes. Ik kon zo door hun kamers lopen, tot ongeveer kniehoogte. Dat vond ik zo interessant, dat mijn ouders mij bij thuiskomst een Teleac cursus gaven over de Romeinen.

Een brief aan Peter Bitter

“Tot ik 34 jaar geleden in de krant las dat Alkmaar een stadsarcheoloog kreeg en dat was Peter Bitter. ‘Misschien moet je hem maar eens een brief schrijven,’ zei mijn moeder toen.

Want ja, dat ik archeoloog wilde worden, was al duidelijk vanaf mijn negende. Maar zeker in die tijd, zonder sociale media, liep je niet zomaar tegen een archeoloog aan. Ik had nog nooit iemand ontmoet die dit werk deed en aan wie ik kon vragen hoe het was.

‘Deze plek kwam voor mij als geroepen!’

Ik was 17 toen ik die brief schreef maar het duurde nog drie jaar voordat ik ook daadwerkelijk in actie kon komen voor de archeologische dienst. Ik had Peter wel eens telefonisch gesproken voor studieadvies. Maar in 1994, drie jaar later dus, was er hulp nodig bij archeologisch onderzoek in de Grote Sint Laurenskerk. Ik had me net ingeschreven voor de studie Archeologie waar ik na de zomer mee zou beginnen. En ik heb die hele zomervakantie, zes weken lang mogen graven in de Grote Kerk.”

Judith Flapper

Lees het hele verhaal van Guus op
erfgoedalkmaar.nl

TIP VAN DE MONUMENTENADVISEUR

Muren impregneren? Denk eerst drie keer na!

Je gevel laten reinigen en vervolgens de muur laten impregneren. Het klinkt aantrekkelijk, maar let op wat je doet, want het kan op termijn zorgen voor grote problemen. Onze monumentenadviseurs komen steeds vaker in monumenten en beeldbepalende panden met ernstige schade aan de binnenkant van de muren. Door het impregneren kan het metselwerk namelijk niet meer ademen. Het vocht kan niet meer naar buiten met schimmel als gevolg. En dat merk je pas na een hele tijd...

We besteedden er al eerder aandacht aan in deze rubriek (zie alle tips op onze website). Het laten impregneren van je muren kan zorgen voor problemen en het is nooit meer terug te draaien. Vaak wordt hoge

druk gebruikt bij het reinigen van de gevel, en dat tast de zogenoemde bakhuid van de stenen aan. Daardoor worden de oude stenen nog brozer en poreuzer. Ook de oude kalkmortelvoegen worden aangetast. Vandaar dat de gevelreiniger vaak aanbiedt de muur meteen te impregneren. En juist dat zorgt uiteindelijk voor problemen.

Schimmel op de muur

Het afgelopen jaar zijn we bij verschillende monumenten en ook beeldbepalende panden op bezoek geweest omdat de binnenmuren vochtig waren. Ook zat er vaak schimmel op de muren. En dat was niet het enige. Door de lekkage was er ook vaak schade aan het dakbeschoot, precies op de grens van de gemetselde gevel. We kwamen gebarsten en verweerde bakstenen tegen. En wat we ook veel zagen, is dat het nieuwe voegwerk er als het ware ‘uitgedrukt’ werd. Soms op enkele plekken en soms over de hele gevel. Moderne woningen hebben spouwmuuren. Die bestaan uit een binnenmuur en een buitenmuur met daartussen een luchtlaag (spouw). Maar de meeste panden die zijn gebouwd voor de Tweede Wereldoorlog, hebben massieve volsteens muren.

Zowel bij een volsteensmuur als bij een spouwmuur geldt, dat de buitenmuur direct wordt blootgesteld aan de weerslementen zoals zon, wind en regen. En ook de wisseling van de seizoenen heeft invloed, met de temperatuurverschillen tussen zomer en winter, maar ook tussen dag en nacht.”

Errol van der Sijde gebruikt een ‘Karstenbuisje’ om te meten in hoeverre het metselwerk nog vocht kan opnemen. Als dat niet het geval is, is de muur waarschijnlijk geïmpregneerd.

Sinds de jaren zeventig

Het impregneren van muren gebeurt sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw en werd in de jaren tachtig gemeengoed. Ook nu laten nog steeds veel huiseigenaren hun gevel impregneren. Het idee is met de beste bedoelingen ontstaan. Door het impregneren zou je regenwater weren dat zo gemakkelijk van de gevel afdruipt. Onder die noemer is het impregneren vaak aangeprezen. Je gemetselde muur wordt niet meer nat en het regenwater wordt dus niet meer opgezogen door de steen.

Dit leidt steeds vaker tot andere problemen. De vloeistof die gebruikt wordt om te impregneren dringt door tot enkele millimeters, hooguit een halve cm diep. Dat is afhankelijk van het soort middel en de manier waarop het wordt aangebracht. Maar hoe dan ook: de steenmassa ondergaat met impregneren een permanente verandering die je niet meer ongedaan kan maken.

Dat geldt voor al het metselwerk. Maar wij komen het natuurlijk vooral tegen bij monumentale panden en beeldbepalende panden met meestal volsteens muren.

Errol van der Sijde, Monumentenadviseur

Lees verder op erfgoedalkmaar.nl

Depothouder Karin Beemster gaat met pensioen

“Maar ik ben niet weg hoor, ik blijf iets voor Erfgoed betekenen”

Jarenlang besprak Karin Beemster op deze plek haar bijzondere bodemvondst. Een vondst die haar op één of andere manier had getroffen. Deze zomer wordt Karin 67 en gaat ze met pensioen. We gingen in gesprek met haar voor een terugblik en toch nog één bijzondere vondst: een paar leren kinderschoentjes. Al is ze straks niet helemaal weg: “Ik wil zeker nog wat blijven doen voor Erfgoed, ook na mijn pensioen.”

Het is 24 jaar geleden als Karin Beemster, geboren Alkmaarse, hoort dat er een plekje vrij komt in het Archeologisch Centrum: “Dat was nog bij Piet Verhoeven, die was toen hoofd Monumentenzorg & Archeologie. Ik was erg geboeid door de geschiedenis van mijn stad, dus die functie sprak me wel aan.”

“Ik ben begonnen met leervondsten, het onderwerp waar nu ook nog steeds mijn hart ligt. Maar in het begin heb ik ook heel veel potjes in elkaar geplakt. Later ben ik depotbeheerder geworden. Daar krijgen alle vondsten een plek. De vondsten van keramiek zodra ze volledig zijn, maar na conservering ook metaalvondsten, hout, leer, noem maar op.

Leervondsten

Van alle soorten vondsten, liggen de leervondsten Karin het meest na aan het hart: “Schoenen zijn gewoon zo tastbaar en herkenbaar. En het is zo leuk om al die modeverschijnselen door de eeuwen heen terug te zien in de schoenen!”

Is er één die eruit springt?

“Ja, we hebben bijvoorbeeld een paar zeventiende-eeuwse kinderschoentjes. Dat is heel bijzonder, dat je een paar compleet vindt, dat gebeurt bijna nooit. Ze zijn gemaakt van suède, met de

ruwe kant van het leer aan de buitenkant en ze hebben zijden strikken. Ze zijn goed geconserveerd, dus zo blijven ze mooi bewaard.

Maar de echte topper is de schoen van Maria Tesselschade, die gevonden is na de nieuwoorlogsbrand van 2015 in de Langestraat. Zo mooi dat daar ook een replica van gemaakt is! En dat het schoentje nu te zien is in de permanente tentoonstelling van Stedelijk Museum Alkmaar. Dat is heel belangrijk, dat vondsten geëxposeerd worden. Want ja, het depot, daar kan niemand in. Maar we krijgen gelukkig wel regelmatig vragen van musea voor bruikleen.”

Je maakte ruim twintig jaar de rubriek Bijzondere Bodemvondst, hoe was het om die te maken?

“Ik werd ervoor gevraagd door mijn collega Gonna. En ik vond het een leuk idee. Steeds iets bijzonders kiezen uit een recente opgraving of uit het depot en daar een mooi verhaal over schrijven. Dat heb ik altijd met veel plezier gedaan.”

Maar ook daar komt nu een eind aan, dus?

“Ja, ik heb aangegeven dat de rubriek in het vorige magazine mijn laatste was. Maar je weet maar nooit. Misschien ga ik uiteindelijk ook wel weer wat schrijven... Want dat ik iets zal blijven doen voor de vakgroep, ook na mijn pensioen, is wel duidelijk.”

Judith Flapper

Lees verder op erfgoedalkmaar.nl

Foto: Karin met een uniek paar zeventiende-eeuwse kinderschoentjes. Het gebeurt zelden dat een paar schoenen compleet gevonden wordt.

Colofon

Erfgoed Magazine Alkmaar is een gratis uitgave van de gemeentelijke vakgroep Erfgoed Alkmaar.

Afbeeldingen Uit eigen collectie i.s.m. Regionaal Archief Alkmaar, Joop Elsinga, Ritske Velstra en Judith Flapper.

Opmaak & vormgeving Delta3

Druk ADC Nederland, 's-Hertogenbosch.

(Eind)redactie en interviews Judith Flapper, Allesinbalans.nu

Contact en tips voor de redactie erfgoed@alkmaar.nl

GRATIS abonnement Meld u aan op erfgoedalkmaar.nl voor de digitale nieuwsbrief. Mail naar erfgoed@alkmaar.nl voor het papieren magazine.

Voor uitgebreide artikelen en meer erfgoedverhalen erfgoedalkmaar.nl

Alles over regelgeving en subsidieformulieren alkmaar.nl

Erfgoed Alkmaar

